

Henk Hobbelink: “Cada vegada es destina més terra fèrtil a grans plantacions per a l’agroindústria”

Fundador de l’organització internacional Grain, premi Nobel alternatiu el 2011.

TEXT I IMATGES: ALBA GROS.

Henk Hobbelink va impulsar el 1990 l’organització internacional Grain, amb seu a Barcelona. El seu primer objectiu fou dedicar-la bàsicament a la defensa dels recursos genètics, però al cap d’una dècada va fer un gir important i va començar a treballar directament amb moviments socials agraris d’altres continents, vinculant la pèrdua i la conservació de la biodiversitat agrícola amb la resta d’amenaces que afronta el món rural arreu del món: acaparament de terres per part de multinacionals o governs, extensió de monocultius, poc o nul reconeixement del paper de la dona i imposició de varietats transgèniques entre altres. El 2011 Grain va ser mereixedora del premi Nobel alternatiu.

Què hi fa un holandès treballant a Barcelona per defensar els drets de pagesos de l’Amèrica Llatina, l’Àsia i l’Àfrica? No és tot plegat un embolica que fa fort?

Els anys 80 jo m’ocupava del programa de biodiversitat agrícola en una organització internacional amb seu a Brussel·les que treballava en temes de desenvolupament més amplis. El 1990 vaig traslladar-me a Barcelona –la meua companya és d’aquí– i vam decidir començar a treballar la biodiversitat agrícola de forma autònoma a través d’una fundació independent: Genetic Resources Action Internacional (GRAIN). Eren anys en què ningú es preocupava d’aquest tema però tot i així vam aconseguir llançar un debat a la FAO que va acabar amb el Tractat dels Recursos Genètics.

Però ara Grain ja no és l’acrònim de Genetic Resources Action Internacional, que potser podríem traduir per Acció Internacional per als Recursos Genètics. Què ha passat des d’aleshores?

Ara som només Grain. A finals dels 90 vam tenir un debat intern perquè ens vam adonar que havíem d’estar més connectats amb moviments del Sud. Així vam iniciar un procés de descentralització molt fort: hem passat de set o vuit persones treballant aquí a Barcelona a ser-ne només tres coordinant i organitzant. La majoria de gent és a l’Amèrica Llatina, l’Àfrica i l’Àsia. Això va fer que la nostra agenda s’ampliés, perquè en aquests territoris no es treballa només la biodiversitat, sinó que està relacionada amb la resta de temes i problemes com per exemple la posició de l’agricultura local versus l’agricultura industrial, l’acaparament de terra, les afectacions del canvi climàtic i el rol de les llavors per poder-s’hi adaptar, l’impuls de la petita pagesia agroecològica i dels mercats... les llavors ja no són el nostre únic tema, tot i que continua sent el central per a Grain i ara s’està posant en l’ull de molts moviments socials.

Però a més a més ara no us agrada el terme “recursos genètics” aplicat a les llavors. Per què?

Perquè és un concepte acadèmic. En el Conveni de Biodiversitat i en l’àmbit de la FAO, un cop se situa les llavors com a recurs genètic, els organismes internacionals comencen a definir com comprar-les, com aprofitar-les, com gestionar-les, etc. obviant la seva part cultural, d’integració amb la vida més indígena, el seu vessant espiritual... La FAO parla de compartir beneficis entre pagesos, obtentors, multiplicadors, però sobretot es refereix a les regles de joc sobre qui paga què, com es conserven aquestes llavors, qui i en quines condicions té accés als bancs de germoplasma... i aquí hi entra el factor

empresarial. Aquest és ara el debat internacional. Nosaltres reclamem que no podem eliminar de la discussió el component camperol, els drets dels agricultors, pensant que la conservació s’ha de fer cultivant-les als camps. Però als governs això no els interessa.

Segons la FAO, les finques familiars ocupen un 70% de les terres agrícoles, però segons Grain, ocupen menys d’una quarta part. Què passa amb la diversitat de dades?

Ens va fer por que aquest Any Internacional de l’Agricultura Familiar es convertís en un any folklòric o de relacions públiques i no pas un any en què l’agricultura camperola es posés en relleu. Les dades que donava la FAO no quadraven amb la nostra experiència. Vam tornar als censos de cada país per analitzar altra vegada les dades i vam començar a sumar.

D’aquí n’ha sortit l’anàlisi publicada per Grain: “Hambrientos de tierra” on testimoniem que el 90% dels agricultors del món són camperols i indígenes, però controlen menys d’un quart de la terra agrícola mundial. La gran diferència entre la nostra anàlisi i la de la FAO és la definició de què es considera terra agrícola i què es considera agricultor o agricultora familiar. A molts països de l’Àfrica, els governs només consideren terra agrícola la que està en mans directament dels pagesos i n’exclouen les terres comunals, que és on sol pasturar el bestiar, per exemple. Per tant, el govern pot decidir destinar aquesta terra a altres usos i llogar-la a grans corporacions, per exemple. Passa el mateix amb els boscos, que són una font d’alimentació, de medicines, de protecció d’agrosistemes i són espais fonamentals per a pagesos d’arreu del món. Nosaltres vam comptar només la part de la terra que està sota els drets reals dels pagesos i pastors, i aleshores la proporció baixa a una quarta part.

Els fonaments de Grain

“Grain és una petita organització internacional sense ànim de lucre que treballa donant suport a pagesos i agricultors a petita escala i a moviments socials en les seves lluites per aconseguir sistemes alimentaris basats en la biodiversitat i controlats comunitàriament. El nostre suport consisteix a produir investigacions i anàlisis independents, impulsar la vinculació i el teixit de xarxes d’àmbit local, regional i internacional, i cultivar noves formes de cooperació i construcció d’aliances. Gairebé tota la nostra feina s’orienta cap a l’Àfrica, l’Àsia i l’Amèrica Llatina i es concreta en aquestes regions”.
El seu web: www.grain.org/es

1. Concepte que originàriament significava mercaderia i que actualment sentén com a primera matèria encara no obtinguda i ja inclosa en un contracte de compravenda per a un futur proper.

La concentració de la terra va en augment?

Sí i té una relació directa amb l'acaparament de terres, que és un tema que vam posar a l'agenda de Grain des del 2008, quan es va desencadenar la crisi alimentària i també la crisi financera. La crisi alimentària va fer que estats com la Xina i altres comencessin a adonar-se que alguns països on compraven menjar tancaven fronteres en cas d'escassetat i que per tant els interessava cercar terres agrícoles a l'estranger. En la crisi financera va passar el mateix perquè el recurs de l'habitatge va deixar de ser un fons segur i els inversors es van mostrar interessats en les terres

“De lluita per a la terra n’hi ha hagut sempre”

agrícoles com a nou *commodity*¹, perquè ho veien com un actiu. Les dues combinacions van portar a l'allau que vam anomenar acaparament de terres. Però la concentració de la terra també té a veure amb l'avanç de l'agricultura industrial amb els monocultius: soja, palma d'oli, colza i canya de sucre. Entre tots ocupen 140 milions d'hectàrees. Aquest no és un fenomen nou, sinó que ja va arribar fa més de cinquanta anys. És una tendència en què cada vegada es destina més terra fèrtil a grans plantacions que ningú pot menjar; és a dir, a grans plantacions per a l'agroindústria. I el Banc Mundial i altres organitzacions internacionals continuen pressionant els governs perquè privatitzin terres que s'acabaran destinant a aquests cultius. Però de lluita per a la terra n'hi ha hagut sempre.

És així com les multinacionals acaben fent-se amos de la terra? Els governs venen les seves terres i sentencien la seva població?

Sí, normalment és a través de governs, que firmen contractes amb les multinacionals per llogar-los o vendre'ls terra que en teoria no s'està utilitzant. Però de vegades també passa a nivell local, on el cap s'enriqueix mentre el seu poble s'empobreix.

01. En Henk Hobbelink a la terrassa de la seu de Grain, a Barcelona.

Les empreses hi porten la seva maquinària i comencen la infraestructura de la gran plantació hi hagi gent que visqui d'aquella terra o no n'hi hagi. Per exemple una gran multinacional índia, que es va enriquir amb la venda de flors internacional, va decidir començar a cultivar terres i va signar un contracte amb el govern etiop, que pràcticament li va regalar 300.000 hectàrees d'una zona fronterera amb el Sudan –pantanosa i amb molta aigua perquè hi passa el Nil– amb l'argument que allà no hi vivia ningú. Però allà hi havia pobles indígenes i pastors que el govern va assentar en zones on els podien controlar fent-los promeses de serveis que no es van complir. Així és que aquesta gent ara no té recursos per viure.

És una combinació de factors: és veritat que hi ha corrupció, les multinacionals s'aprofiten de la situació i mentrestant moltes agències de desenvolupament que intenten posar mesures per evitar-ho, de fet, amb la seva feina encara ho acaben promovent. El discurs internacional justifica aquestes inversions argumentant que els països pobres no poden assumir-les i aleshores acorden una mena de guia de bones pràctiques voluntàries perquè la segueixin empreses i governs. Però no es tracta que les empreses es comportin millor o pitjor, sinó de mantenir el dret a la terra per als pagesos. La realitat és que els governs del nord se n'acaben fent còmplices excusant-se amb el “win-win” –“tothom hi guanya”.

A l'Amèrica Llatina, a l'Àsia i a l'Àfrica hi ha morts relacionades amb el dret a la terra?

Moltes de les nostres contraparts, organitzacions amb qui treballem a l'Amèrica Llatina, l'Àsia i l'Àfrica, estan perdent companys. A l'Amèrica Llatina és una situació molt dramàtica: el Paraguai, Hondures... són lluites que causen canvis en els governs. Per exemple, hi ha documents que mostren que Monsanto està directament relacionat amb el cop d'estat al Paraguai, probablement perquè l'anterior govern es plantejava prohibir els transgènics i fer una redistribució de terres. A Hondures, les grans plantacions d'oli de palma estan ocupant cada vegada més valls on viuen pagesos, i les ocupacions cada vegada són més dures, amb repressió directa de l'exèrcit i de la policia. A Colòmbia la situació està directament relacionada amb els paramilitars instal·lats al camp. Al Brasil hem tingut companys assassinats per persones contractades per terratinents.

Els governs estan sords, muts i cecs o directament comprats per les multinacionals?

Alguns governs estaven intentant garantir els drets bàsics i altres en són directament còmplices. S'obren processos judicials llarguíssims que acaben donant la raó als terratinents, amb recursos entremig, etc. De vegades els pagesos es veuen obligats a marxar d'unes terres que la multinacional no aprofita per produir i hi acaben retornant fent cas omís dels drets que ha adquirit la corporació.

Al costat de l'acaparament de terres hi va vinculat l'acaparament d'aigua (impacte sobre els

02. En Henk Hobbelink durant l'entrevista.

recursos hídrics, afectació de la fertilitat del sòl, salinització, desertificació..). És a dir, hi ha també un impacte ambiental a més d'econòmic i social. Ens ho expliques una mica?

La gent que lloga o compra terres dona per descomptat que utilitzarà l'aigua que passi per allà sense avaluar el que això pugui suposar. Ens vam mirar el cas del Nil a l'Àfrica: si un suma la quantitat de terres donada a inversors i calcules l'aigua que es necessita per regar, el Nil deixarà de portar aigua (partint de les dades de la FAO). Els primers que patiran el descens de cabal del Nil seran les poblacions locals. A Mali, una empresa que volia regar les seves noves plantacions amb aigua d'un riu, va construir un canal d'uns 50 quilòmetres que creuava totes les terres comunals i particulars dels pagesos. El resultat és que es destrueix els sistemes d'irrigació locals perquè el flux hídric natural es bloqueja, el canal talla el pas a les persones i ningú en pot agafar aigua.

El principal problema de la fam al món és la falta de producció? Vosaltres dieu que les finques petites són tècnicament més productives que les grans.

Sí, és cert, amb una quarta part continuen produint la majoria de l'aliment per a la població. El que passa és que molta de l'agricultura industrial no produeix aliments. Les grans empreses tenen com a objectiu guanyar diners, no pas produir aliments. I es guanyen més diners, normalment, derivant la producció cap a biocombustible o cap a l'agroindústria alimentària.

L'oli de palma, la soja... quins són els monocultius més perjudicials que estan provocant pobresa en el món rural?

La soja, la palma d'oli i la canya de sucre estan accelerant molt la seva expansió. L'oli de palma

és una *commodity* que també s'està utilitzant per desplaçar aliments oleaginosos propis de cada país. L'Índia, per exemple, se n'està tornant molt dependent, quan de fet el país tenia molta més diversitat de cultius productors d'oli.

Què podem esperar de la soja 2,4-D? D'on surt l'interès per la seva aprovació i en quina situació es troba ara en l'àmbit de les autoritzacions?

La soja 2,4-D és la nova aposta de Down AgroSciences per oferir una llavor transgènica resistent a l'herbicida 2,4-D, amb un intent de superar la resistència que han creat les arvenses al Roundup. No és un nou herbicida perquè ja va formar part de l'agent taronja que els Estats Units va utilitzar a la guerra del Vietnam com a defoliant i és conegut per les seves greus conseqüències per a la salut. El Canadà l'ha aprovat com a cultiu comercial, els Estats Units, l'Argentina, el Brasil i Sud-àfrica tenen les sol·licituds en tràmit.

Quin paper té la dona actualment en les finques agrícoles de països de l'Amèrica Llatina, l'Àsia i l'Àfrica?

Cada cultura i cada continent té les seves particularitats, però la FAO diu que la majoria dels petits agricultors són dones i tenen un rol central en la feina agrícola i en el subministrament alimentari que no està prou reconegut. Les grans agències en parlen, però ningú connecta les dades amb la situació real: les dones no tenen dret sobre la terra ni sobre la producció. És a dir, no tenen accés

“Per promoure el canvi hem de treballar directament amb els pagesos”

a contractes de compra o lloguer sobre la terra, ni poden demanar crèdits, ni establir relacions comercials, etc. L'home pot vendre la terra i la dona ni tan sols hi intervé; no es considera el cap de la família ni un actor real en les transaccions. Aquesta és també la nostra crítica per aquest Any Internacional de l'Agricultura Familiar, perquè no inclou aspectes relacionats amb les funcions de les dones, que necessiten propostes concretes per millorar la seva situació. Però hi ha punts sobre els seus drets que ningú no vol canviar, per raons econòmiques i culturals.

Com treballa Grain amb les diferents contraparts arreu dels continents?

Gairebé tothom de Grain que treballa en aquests continents són gent d'allà i són persones que ja tenen una participació activa en els moviments d'aquests països. La gent no treballa al 100% amb nosaltres i té espai per a la col·laboració o per treballar també amb altres organitzacions similars. Ara tenim tres companys a l'Amèrica Llatina, tres a l'Àfrica i una persona treballant des d'Indonèsia. Són continents gegants i la nostra posició és

limitada, però aconseguim molt impacte perquè treballem amb els moviments del territori. Fem dues coses: d'una banda tota la feina d'investigació i anàlisi que es reflecteix en documents com "La larga lucha de los campesinos contra las plantaciones de palma aceitera en Indonesia" o "No toquen nuestro maíz"; de l'altra, destinem molt temps acompanyant els moviments socials, ajudant-los amb la nostra experiència i les nostres dades a elaborar estratègies i fer-los avançar. Assistim a les seves reunions, a les seves campanyes, ens parlem a través de l'skype, etc.; és una feina invisible. Des de Grain volem prioritzar els moviments camperols perquè per promoure el canvi hem de treballar directament amb els pagesos –més que no pas amb les típiques oenegés– adaptant-nos al que ens demanen i a les seves necessitats. Per exemple, Vía Campesina és per a nosaltres una contrapart molt important amb qui hem col·laborat des de l'àmbit internacional fins a països de manera molt concreta.

Quina és la situació a Europa quant a distribució de la terra? Fa la impressió que, quan un país ha entrat a la Unió Europea, perd automàticament un nombre important de finques i persones pageses; per què?

És part de la política europea de modernitzar l'agricultura. Si mirem com s'ha articulat la Política Agrària Comuna, veurem que el seu objectiu ha estat tenir agricultors amb més terra, la promoció d'una agricultura industrial basada

en *inputs* industrials, amb ramaderia intensiva, amb agroquímics... Quan jo era petit, a la zona on vivia hi havia divuit pagesos; ara en queden tres. Ha estat un procés de quaranta anys que ha resultat en una baixada dramàtica de pagesos a la Unió Europea. A països com Espanya, el període de temps va ser més curt i acompanyat d'una política de despoblament del camp: cada vegada hi ha menys pobles vius, menys pagesos i amb més terra cada un d'ells. Sí, hem perdut milions i milions de pagesos els darrers anys, sobretot amb l'extensió de la Unió Europea cap a l'est d'Europa.

Des d'Europa, què podem fer els europeus?

Podem fomentar milers d'iniciatives per tornar a connectar el camp amb la ciutat, la producció amb el consum directe. És esperançador tot el moviment que hi ha per tornar a una producció més ecològica i més connectada al consumidor. Amb les cooperatives de consumidors estem reinventant el futur.

Amb el tema de la biodiversitat agrícola també hi ha moltes organitzacions per conservar-la, intercanviar i recuperar el control real de les llavors. És un altre exemple de participació, malgrat l'intent de governs i corporacions per criminalitzar la feina de molts pagesos amb les varietats locals i impedir-ne l'autonomia. Hem aconseguit que la gent connecti molt més la feina d'aquesta conservació amb el tipus d'agricultura i vida que vol fer i també amb la lluita social, que crec que és important que sigui forta i global. ✿

agro-cultura

La revista de la producció ecològica i l'agroecologia

**a la teva
bústia
4 núm./any
per 17 euros**

- Producció ecològica
 - Agroecologia
 - Agricultura regenerativa
 - Agricultura biodinàmica
 - Biodiversitat
 - Entrevistes
 - Opinió...
- ... parlem el mateix idioma que tu.

www.agrocultura.org

Un projecte
de l'associació

l'era